

HAYALLERİM, İSTANBUL VE PUNK*

Murat Çağiltay

Arada

Yönetmen: Mu Tunç

Senaryo: Mu Tunç, Sam Pink

Görüntü Yönetmeni: Utku Sönmezer

Kurgu: Ahmet Teke

Sanat Yönetmeni: Cemal Yağız Alpfer

Müzik: Orkun Tunç

Oyuncular: Burak Deniz, Büşra Develi, Ceren Moray, Deniz Celiloğlu, Selim Bayraktar

2018 / 88' / Türkiye

Punk'ın 50 yıllık serüveni dünyayı derinden etkilemiş, siyasal protestolardan transgresif edebiyata, sokak modasından duvar sanatına, üçüncü dalga feminizmden hayvan özgürlükçülüğüne... dek, izlerini her yerde sürebileceğimiz bir modern geleneğe ve alt kültürlerin merkezine dönmüşken, Türkiye'de punk unsurlara biraz yabancı kalındığını teşhis edebiliriz. Punk tavrının şoke edici, kaba, uygunsuz ve kışkırtıcı üslubu, ardındaki anarşizm anlayamadığında, kimi eylem, söylem ve imajlar (örneğin 8 Mart yürüyüşlerindeki bazı dövizlerde okuduğumuz belden aşağı espriler) hatalı yorumlanıp 'yozlaşma' addedilebilir. *Arada*'nın yönetmeni **Mu Tunç**, yerli sinemadaki ilk punk anlatıyı seyirciyle buluşturarak, kültürel alandaki önemli bir boşluğu doldurma vazifesi üstleniyor.

Devlet, ordu, polis, okul, bürokrasi, patriyarka, medya, tüketim ya da gelenek gibi sistem aygıtlarına, hiyerarşiye ve her türlü otoriteye karşı durup özgürlükleri savunan, konformizm ve popülizmi reddederek alternatif yaşam biçimlerini

* Sekans Film Eleştirisi Yarışması 2020 Birincisi

sahiplenen punk hareketi, çeşitli büyük kentlerde otonom çevreler yarattı; *Arada*'da anlatılan, 90'lar İstanbulu'ndaki gibi.

Punk'a dair, ilk bakışta "ucubelik", "zibidilik" veya "acemilik" gibi algılanan her şey, aslında punk felsefesini pratiğe döken, bilinçli ve entelektüel tercihlerdir: Temel akorlardan ibaret, enerji patlaması ve deşarji esas alan, agresif, gürültülü, kısa süreli ve isyan temalı şarkılar, punk müzisyenlerini konservatuar ve büyük plak şirketlerinin iktidarından, sanatçı elitizmi ve sektör sermayesinden uzak tutar. İkinci el tişörtler, yırtık kotlar, hayvan sömürüsüne işaret eden tasmalar, köleliği simgeleyen zincirler, militarizm temsili botlar, yoksulluk göstergesi bez ayakkabılar, iffetsizliği vurgulayan BDSM aksesuarları ve rengârenk boyalı, dikleştirilmiş ya da mohawk kesim saçlarla punk stili, dikkat çeker; rahatsızlık verir, meydan okur, dışlanır ve görüntüyü başlı başına bir itiraza dönüştürür. Hem 'kendin yap' (punk'lar tüketim toplulumunu dinamitlemek adına, mümkün mertebe, ellerinden gelen her şeyi kendileri üretir) ilkesine uymak, hem de ana akım medyaya güvenmedikleri için kendi dergilerini yayımladıklarından, fotokopi fanzin kapaklarındaki amatör ve kaotik kolajlar, zamanla punk estetiğinin tasarım üslubuna; fanzin yazarlığı ise punk edebiyatına, mesela **Kathy Acker** metinlerine evrilir.

Tabii ki burada punk'ın özünden bahsediyoruz, ama uzak durduklarının bir kısmıyla sentezlenerek çeşitlilik kazandığı da yadsınmamalı. Green Day gibi, MTV ünlüsü punk grupları, ya da punk modacı **Vivienne Westwood** gibi popüler kültür figürlerinin yanı sıra, **John Zorn**'un Naked City'si gibi, cazla füzyonlanan punk orkestraları da var. Punklar genellikle alkol ve uyuşturucu kullanır, tanrıya

inanmazken, *taqwacore* gibi İslami punk, veya *straight edge* gibi alkol-uyuşturucu karşıtı punk alt türleri de mevcut. Hatta, punk ideolojisine 180 derece ters düşen, ırkçı propagandalar bile zikredilir Nazi punk'ta. Anarşizmin ihtiva ettiği fraksiyon bolluğu paralelinde, punk da janr zenginidir. Öte yandan, alternatif modernizm arayışlarının tamamına yakını, sonradan belli ölçülerde anlaşmıştır kapitalizmle.

Ortam, giyim, müzik, karakter ve çatışmalarıyla punk, doyurucu ikonografiler ve sürükleyici öyküler kurgulamaya müsaittir, böylelikle de sinema için çok elverişli bir kaynaktır. Punk belgeselleri, örneğin *End of the Century*'nin (2003) Ramones'i, *Joe Strummer: The Future Is Unwritten*'in (2007) The Clash'i, **Jim Jarmusch** imzalı *Gimme Danger*'ın (2016) The Stooges'u, ya da *A Punk Prayer*'ın (2013) Pussy Riot'ı... anlatışından farklı bir formülle, omurgasına herhangi bir grubu yerleştirmeden, kuş bakışı da inceleyebilir punk'ı: *Punk: Attitude* (2005), *The Decline of Western Civilization* (1981) ve *American Hardcore* (2006) gibi. Punk kurmacalarda ise farklı türlerden, ilgiye değer birçok yapım sayabiliriz: *How to Talk to Girls at Parties* (2017), *We Are the Best!* (2013), *The Taqwacores* (2010), Derek Jarman'ın *Jubilee*'si (1978), *Ex Drummer* (2007), *SLC Punk!* (1998), *Liquid Sky* (1982), *Suburbia* (1984), *Repo Man* (1984), *Trainspotting* (1996), *Green Room* (2015)...

Yaşanmış hadiselerden uyarlanan bazı biyografik filmler de punk sinemanın en kıymetli örnekleri arasına girdi: Rus harikası *Leto* (2018 [**Mu Tunç**'un favorisidir]) Sex Pistols öyküsü *Sid and Nancy* (1986) ya da bir faciayı beyaz perdeye aktaran *Bomb City* (2017) gibi. *Arada*, bu üçüncü kategoriye dahil; **Mu Tunç**, Rashit davulcusu ağabeyi **Orkun Tunç**'un deneyimlerinden hareketle, punk edebiyatçı **Sam Pink**'le beraber yazdığı senaryoda, 90'lar İstanbulu ve yerli punk'ı anlatıyor.

Yönetmenlerin, mensubu buldukları topluluklara dair gözlem ve hatıralarını avantaja dönüştürdüğüne; örneğin **Gatlif**'in Roman, **Dolan**'ın LGBT, **Spike Lee**'nin zenci, **Scorsese**'nin ise İtalyan kültürlerini hâkimiyetle filme aldıklarına tanıklık ettik. **Mu Tunç** da donanımlı giriyor sete ve punk'ı iyi bilen bir yönetmenin mevcudiyetini hissettiriyor: Çekme kasetler, fotokopi afişler ve dost meclislerinde Dead Kennedys, Fugazi, Black Flag, Suicidal Tendencies, Dirty Rotten Imbeciles —ki **Orkun Tunç** punk dinlemeye D.R.I. ile başlar— isimleri arz-ı endam ederken, sanat yönetimi ve jargonda da ayrıntıya inebiliyor. Nefret ettiği İstanbul'u ve hayalini kurduğu metropolleri yıllar geçtikçe daha iyi tanıyarak ulaştığı farkındalıkla bugün bir İstanbul aşığına dönüşmüşken, *Arada*'nın asal

çatışmasını da bu olgunlaşma üzerine kuruyor; anı ve fikirlerini bir doğum günü macerasına hap gibi sıkıştırıp kişisel, samimi bir filme imza atıyor. Öte yandan, **Mu Tunç**'un elindeki kozlar sadece punk birikimi ve İstanbul'la dövüşüp sevişme tecrübesinden ibaret değil: Kent hayatı fotoğrafçılığıyla uzun süredir iştilal etmesi, filmi sinematografik yönden de geçer not alacak seviyeye yükseltiyor; reklamcılık geçmişi ise bütçesine oranla, *i-D* dergisinde tanıtılacak kadar başarılı bir PR çalışmasını mümkün kılıyor. Ancak, hazırdaki cephanesi onu yüzüstü bırakmasa da deneyimsiz yakalandığı ve kısık ateşte pişiremediği hususlarda, filmini oluk oluk kan kaybetmekten kurtaramıyor.

Punk vokalisti Ozan'ın, onu İstanbul'dan kurtarıp Kaliforniya'ya götürecek bir gemi biletinin peşine, sevgilisi Lara'yla beraber düşmesi ve doğum günü sabahından ertesi sabaha dek, Merter'den Nişantaşı'na, Yeniköy'den Talimhane'ye, Aksaray'dan Beyoğlu'na savruldukları, bu esnada farklı sosyal sınıflardan ilginç tiplerin hikâyeye sürekli girip çıktığı bir gençlik macerası diye özetleyebiliriz *Arada*'yı.

İstanbul'la kurulan nefret-sevgi ilişkisi film boyunca işleniyor: Ankara doğumlu **Joe Strummer**'dan (The Clash solisti ve gitaristi) “Eğer Londra'ya gitmeyiip de Türkiye'de kalsaydı, hiçbir şey yapamazdı.” diye söz ediliyor. Sur yıkıntılarının güzelliği Lara'yı büyülerken, Ozan'a bu yıkık döküklük onu hapsediyormuş gibi geliyor ve ruhunu daraltıyor. Yalı sekansındaki, filmde çıkarıldığı takdirde dramatik yapının bozulmayacağı, karikatürize bir diyalogda, Türkçe ve İngilizceyi karıştırarak konuşan galerici, Türklerin nargile, futbol ve dönerden başka hiçbir şeyi seveemediğinden, Türkiye'nin göbek dansı, bıyık ve çay ülkesi olduğundan, İstanbul'un onu yavaş yavaş öldürdüğünden şikâyet ediyor. En uzun ve didaktik

sohbet ise Bülent'in plakçısında geçiyor: **Barış Manço**'nun ta 1975'te synthesizer kullanması, **Orhan Gencebay**'ın Black Sabbath gibi söz yazması, **Zeki Müren**'in ise **David Bowie** aykırılığında giyinmesinin yanı sıra, Moğollar, **Erkin Koray**, Mavi Işıklar, **Tünay Akdeniz**, **Selda Bağcan** ve **Kâmuran Akkor**'dan, psychedelic folk rock döneminin başarısından, Türkiye'de iyi müziğin geniş kitlelere ulaşabilmesi için yeterince zaman tanınmadığından ve sanatın askeri darbelerle engellenişi neticesinde ülkenin yozlaşmaya mahkûm edildiğinden dem vuruluyor. Konserde çalınan Rashit şarkısı "Ya Sev Ya Terk Et", her ikisini de yapamayan Ozan'ın çıkışsızlığına tercümanlık ediyor.

Bülent ve Lara, **Mu Tunç**'un bugünkü düşüncelerini, yeniyetme punk'lar ve şımarık zenginler ise geçmişteki öfkesini seslendiriyor; yönetmenin geçmişi ve bugünü, İstanbul ve Kaliforniya, Lara ve nefret ikilemelerinde, *arada* kalan Ozan da, doğum gününde *yeni yaşına* giriyor. Böylesine yoğun bir didaktizmle ders anlatmak sinemada pek hoş karşılanmaz aslında, fakat punk sanatında son derece didaktik vurgular, kaba bir doğrudanlık ve özensizlikler mevcuttur; yani başka bir filmde apaçık kusur sayabileceğimiz bazı çığlıklar, **Arada**'nın punk bağlamında bir örtüşme ve tutarlılık kazanarak, nispeten affedilebilir kalıyor.

Birçok sahnede göze batan inandırıcılık problemleri, sakil replikler ve yapmacık tepkiler ise mazur görülemiyor: Aile geçindirebilmek için müziği bırakan babaya duyulan öfke ve babanın da oğlunu "*Senin şu yırtık pırtık haline kimse kız vermez!*" diyerek evden kovması. Lara'nın "*Sen kaçış düşüncesine o kadar saplanmışsın ki; ama güneşi gölgeyle değiştiremezsin Ozan...*" vedası. Resul'le yaşadığı gerilimde, şarkı eşliğinde çocukluğunu hatırlayan Ozan'ın, bu ne idüğü belirsiz bilinç haliyle masa devirip kaçması; peşindekilerin ise konser mekânını elleriyle koymuş gibi bulması. Darbeci generallerin bir batakhane serserisiyle ortaklık etmesi ve Resul'un ülkeyi tanklarla ele geçirme hamlesinin, punk gençlerin yumruklarıyla bertaraf edilmesi. Disko sekansının lüzumsuzca yoran kurgu-ışık deviniminde, öpüşmeyle biten kıskançlık krizinin öyküdeki hiçbir şeye hizmet etmeyişi. Varlıklı sınıfın fazla absürt temsilleri. Komik olduğu zannedilmiş taksicinin, seyircide ülkeyi terk etme isteği uyandıracak kadar itici konuşmasına rağmen, yine de onu sevmemiz için sırf hemşehrisi diye Ozan'dan para almaması... Böyle zafiyetlerle dolu bir filme büyük kıymet verebilmek, bonkör davranabilmek mümkün değil. Ama **Arada**'yı değersiz görmek de, kültleşmeye müsait, özgün, yaratıcı, anlamlı ve ayrıntılı bir punk tasvirine haksızlık olur.

